

Opgave i EX1001

Examen philosophicum

Af Anton Bech Bräuner

Godkendt opgaveordlyd:

Beskriv og drøft forskellen i næstekærlighed hos Luther og Kierkegaard.

Fjellhaug International University College

Forår 2020

Indledning

I denne opgave vil jeg beskrive og diskutere forskellene i opfattelsen af næstekærlighedsbegrebet hos Martin Luther og Søren Kierkegaard. Begge teologer har et stort forfatterskab bag sig, og en fuldstændig analyse af næstekærlighedsbegrebet i alle deres skrifter vil derfor være en omfattende øvelse. Jeg har i stedet valgt at afgrænse undersøgelsen ved primært at tage udgangspunkt i to skrifter. Det drejer sig om: Kierkegaards værk *«Kjerlighedens Gjerninger»* fra 1847 (Kierkegaard 2004) og Luthers skrift *«Om lydlighed mod den verdslige øvrighed»* fra 1523 (Luther 1964).

Når det gælder Luthers skrift *«Om lydlighed mod den verdslige øvrighed»* er det værd at være opmærksom på konteksten. Modsat Kierkegaard, der i *«Kjerlighedens Gjerninger»* tematiserer næstekærlighed, er Luthers skrift ikke tænkt som en generisk udfoldelse af næstekærlighedsbegrebet per se men snarere en udfoldelse og applicering af næstekærlighedsbegrebet i en konkret situation. Det fremgår dels af, at Luther tilegner skriftet til *«Johann, hertug af Sachsen»* (Luther 1964:158), og dels af at han i skriftets indledning afslører, at skriftets anledning er på *«mange menneskers opfordringer, og (...) Deres fyrstelige Nådes ønske (...) at skrive om den verdslige øvrighed og dens sværd, hvorledes den skal bruge det på en kristen måde»* (Luther 1964:158). Med andre ord søger Luther i dette skrift at afklare det umiddelbare spændingsforhold mellem øvrighedens forpligtelse til at opretholde retfærdighed og samtidig handle næstekærligt på *«en kristen måde»* (Luther 1964:158).

Der vil formentlig være nuanceforskelle i, hvordan Luther ville udfolde næstekærlighedsbuddet for den verdslige øvrighed og i andre sammenhænge. For at undgå at fortælle Luthers opfattelse af næstekærlighedsbegrebet, har jeg derfor valgt supplerende at inddrage Luthers *«Den lille Katekismus»* i diskussionen af Luthers næstekærlighedsbegreb, fordi skriftet kortfattet udfolder næstekærlighedsbegrebet i kald og stand (Luther 2020).

Når det kommer til næstekærlighedsbegrebet hos Luther og Kierkegaard er der mange ligheder og forskelle, der kunne være relevante at drage frem. På grund af den begrænsede plads, har jeg i min behandling af Luther og Kierkegaards næstekærlighedsbegreb udvalgt en række tematikker, hvor nogle af lighederne og forskellene i næstekærlighedsbegrebet træder tydeligt frem.

(1.) Først vil jeg undersøge, hvem der er ens næste, og hvordan man bør handle over for disse. (2.) Dernæst vil jeg med udgangspunkt i Kierkegaards begreb selvkærlighed diskutere Luther og Kierkegaards opfattelser af, om næstekærlighedsbuddet forudsætter, at mennesket allerede elsker sig selv i udgangspunktet eller kræver, at mennesket skal elske sig selv. (3.) Afslutningsvis vil jeg diskutere, hvilket udspring og ophav næstekærligheden har, for videre at drøfte hvilke implikationer det har for, hvem der er i stand til at elske næstekærligt.

1. Næsten og den næstekærlige gerning

Paradoksalt nok er det en vanskelig øvelse at undersøge næstekærlighedens væsen hos Kierkegaard og Luther. Det skyldes for det første, at Luther har en så dynamisk¹ forståelse af næstekærligheden i skriftet *«Om lydighed mod den verdslige øvrighed»*, at det ikke lader til, at Luther er synderligt optaget af at konkretisere den næstekærlige handlen (Luther 1964:163). For Luther har det større betydning, at mennesket har Helligånden, for da vil kærlighedens gerninger naturligt følge (Luther 1964:163). For det andet har næstekærligheden hos Kierkegaard *«en så omfattende retningsbestemmelse[, at det] vanskeliggør en nærmere bestemmelse af arten af den kærlighed, der udvises i næstekærligheden»* (Søltoft 2014:273).

Det betyder dog ikke, at det ikke er muligt at sige noget om næstekærlighedens væsen, hvilket bl.a. bliver tydeliggjort, hvis man overvejer, hvem der ifølge Luther og Kierkegaard er ens næste, og om en kristen bør handle ens over for alle disse næster.

Umiddelbart kunne det se ud til, at Kierkegaard foretager en differentiering blandt forskellige næster, når han skriver, at næsten *«er det første Menneske, Du møder»*, når du går ud ad *«den Dør, Du lukkede for at bede til Gud»*, således at jo tættere et menneske er på ens hoveddør, des mere næste er vedkommende (Kierkegaard 2004:58). Sådan en fortolkning er dog udtryk for en overfladisk læsning (Søltoft 2000:294). Essensen af Kierkegaards eksempel er snarere, at uanset hvem du møder på vej ud fra din bøn, så er vedkommende din næste (Søltoft 2014:280).

Kierkegaard pointerer nemlig, at den kristne næstekærlighed består i *«at elske alle Mennesker, ubetinget alle»*, idet han harcellerer mod den kærlighed, der vil *«gøre Undtagelse med et eneste Menneske»*, som han kalder for en *«ubetinget ikke christelig Kjerlighed»* (Kierkegaard 2004:56). Den sande næstekærlighed omfatter i stedet alle; *«at elske Næsten, at elske hele Slægten, alle Mennesker, endog Fjenden, og ikke gøre Undtagelse, hverken Forkjerlighedens eller Afskyens»* (Kierkegaard 2004:27). Her sonderer Kierkegaard også mellem *«Forkjerligheden»*, der udvælger et menneske fra mængden og næstekærligheden, der er egalitær i sit væsen, da den behandler alle med en *«evig(...) ligelighed»* (Kierkegaard 2004:27; 64; Thielst 1994:246). Det specifikt næstekærlige består altså i, at man behandler alle mennesker lige (Søltoft 2014:271). Det er netop heri næstekærligheden adskiller sig fra forkærligheden eller den negative selvkærlighed, som under dække af venskab eller elskov blot elsker det ene menneske, og hvad det giver, over alle andre (Kierkegaard 2004:60; Petersen 2013:36).

¹ Hvad det vil sige, at Luther har en dynamisk næstekærlighedsopfattelse, vil jeg yderligere udfolde under punkt 3 om næstekærlighedens udspring og ophav.

Luther skriver, at *«kærlighed og tro [ikke] skaber (...) retninger eller skillelinjer i det ydre»* (Luther 1964:163). Fordi Luther skriver dette i opgør med de katolske teologer, han kalder *«sofisterne»*, der kun vil gøre så radikale bud som næstekærlighedsbuddet til et *«råd» for de fuldkomne*, er der dog ingen grund til at tro, at Luther hermed mener som Kierkegaard, at man skal handle over for alle mennesker på præcis samme måde, men snarere, at ingen mennesker er hævet over andre i forholdet til Gud (Luther 1964:162). I stedet mener Luther ligesom Kierkegaard, at næstekærlighedsbuddet er forpligtende for alle kristne og ikke blot for særligt ophøjede gejstlige (Luther 1964:162).

Ligesom Kierkegaard vedgår Luther, at næstekærligheden har så ekstensiv en karakter, at den omfatter alle, så man sågar skal elske selv sin fjende (Luther 1964:163). At man skal elske sin fjende som sin næste betyder dog ikke, at man ikke samtidig kan møde dem på en anden måde af kærlighed til sin næste (Luther 1964:196). På den ene side indebærer næstekærligheden ganske vist, at man over for sine fjender lader *«loven ligge og (...) ikke [bruger den] til at kræve et øje for et øje»* og dermed behandler dem som enhver anden næste (Luther 1964:176). På den anden side kan næstekærligheden alligevel antage et andet udseende over for fjender i de situationer, hvor fjenden måtte handle på en måde, der går ud over ens næste. I en krigssituation er det ifølge Luther eksempelvis *«kristeligt og en kærlighedens gerning bare at gå på og at ombringe fjenderne, plyndre og brænde og ødelægge alt, hvad man kan»* (Luther 1964:196).

Man kan undre sig over, om det ikke står i modsætning til hinanden at handle på to så kvalitativt forskellige måder som først at undlade *«at kræve et øje for et øje»* og dernæst at *«ombringe (...), plyndre, brænde og ødelægge»* over for den eksakt samme gruppe mennesker (Luther 1964:176; 196). Når Luther alligevel fastholder de to forhold sideløbende kan det ses i lyset at to sondringer.

For det første foretager Luther sondring mellem forskellige typer af næster, så de næster, der bor i ens land står en nærmere, end de fjender, der har indledt en krig mod ens andre næster (Luther 1964:196). Luther skriver eksempelvis, at i en krigssituation må man sætte *«sig selv på spil»* for *«de andres skyld»* (Luther 1964:196).

For det andet skelner Luther i sin toregimentelære, som den fremkommer i *«Om lydighed mod den verdslige øvrighed»*, mellem, hvad den kristne gør som privatperson, og hvad han gør som øvrighedsperson, så *«at modsætningen nu er ophævet mellem Kristi ord og de skriftord, der forordner sværdet»* (Luther 1964:176; McKim 2003:127). Som privatpersoner *«må ingen kristen bruge [sværdet]»* (Luther 1964:176). Derimod ville det være et udtryk for selvtægt og mangel på næstekærlighed, hvis en kristen som privatperson handlede voldeligt over for sin næste (Luther 1964:176; Wolgast 2014:401). Omvendt er den kristne som øvrighedsperson forpligtet til at *«gøre*

det [bruge sværdet], for at det onde kan holdes nede og det gode værnes», men da er det blot ikke for sin egen skyld men *«for et andet menneske»* (Luther 1964:176; Wolgast 2014:401).

Disse to sondringer tydeliggør, at Luther ikke mener som Kierkegaard, at man skal elske alle mennesker næstekærligt på samme måde (Kierkegaard 2004:64; Luther 1964:176).

At alle mennesker ifølge Luther ikke skal elskes på samme måde, bliver desuden klart af, at han på trods af sin ellers deontologiske tilgang til etik åbner op for et skøn i de konkrete enkelttilfælde, hvor en kristen både optræder som øvrighedsperson² og som kristen privatperson (Luther 1964:171-172; Wolgast 2014:401). Dog skal det ske inden for rammerne af næstekærlighedsbuddet (Luther 1964:172). Til hertug Johann af Sachsen skriver Luther eksempelvis, at hertugen som både øvrighedsperson og kristen privatperson er *«frit stillet over for eksemplerne med sværdet. Du kan følge dem eller lade være»* (Luther 1964:171-172). Selvom næstekærligheden forpligter ham som privatperson til at elske alle og dermed undlade straf, kan næstekærligheden i hans embede antage karakter af straf til gavn for dem, som lovovertræderens handlinger er gået ud over (Luther 1964:172).

Selvom Kierkegaard som nævnt fremfører, at alle mennesker skal behandles med en *«evig(...) ligelighed»*, kan det tænkes, at Kierkegaard som teolog i en luthersk tradition alligevel ville tilslutte sig, at næstekærligheden kan se anderledes ud i mødet med næsten på en politisk plan eller, at næstekærligheden gælder på det personlige plan men ikke skal gælde på det politiske plan (Kierkegaard 2004:64). I sidste ende er det dog svært at vurdere, hvordan Kierkegaard ville applicere næstekærlighedsbegrebet i en politisk sammenhæng, fordi forholdet til den verdslige øvrighed ikke er centralt tema i hans skrifter, og han ikke kommenterer det i sine refleksioner over fjendekærligheden i *«Kjerlighedens Gjerninger»* (Kierkegaard 2004; McDonald 2020).

Det er værd at reflektere over, hvilken plads Kierkegaards egalitære næstekærlighedsforståelse efterlader til parforholds- og venskabsrelationer. Når Kierkegaard skriver, at *»Elskov og venskab er forkærlighed og forkærligheds lidenskab»* og stiller det op i et modsætningsforhold til *«den kristelige kærlighed»*, der betegnes som *«selvfornægtelsens kærlighed»*, kunne det indikere, at forkærlighed, der gennem venskab eller elskov udvælger et menneske fra mængden, er helt udelukket ifølge Kierkegaard (Kierkegaard 2013:58). Werner G. Jeanrond mener også, at Kierkegaard helt afviser *«enhver form for forkærlighed»* (Jeanrond 2012:144).

Selvom Kierkegaard ikke selv anvender begrebet *«den rette forkærlighed»*, har Carsten Elmelund Petersen argumenteret for, at det alligevel er muligt, at tolke *«Kjerligheden gjerninger»*

² Hvad enten det er som soldat, bødde, myndighed etc.

sådan, at der kan tales om «*den rette forkærlighed*», der elsker en fra mængden på en særlig måde, uden det kommer i strid med Kierkegaards egalitære næstekærlighedsbegreb (Petersen 2013:33;43).

For det første afviser Kierkegaard enhver tanke om at «*afskaffe Ægteskabet*», hvilket ellers ville være den naturlige konsekvens af helt at afvise enhver tanke om forkærlighed (Kierkegaard 2004:146). Kierkegaard skriver ikke engang, at ægtefællen skal elskes alene med næstekærlighed, hvormed han åbner op for forkærligheden (Kierkegaard 2004:143). Ifølge Petersen ville det at «*droppe enhver kærlighed til den elskede*» da også være «*forskruet forkærlighed*» til næsten, da man paradoksalt nok ville udvælge næsten på bekostning af den elskede (Petersen 2013:43).

For det andet er det centrale i Kierkegaards kritik af forkærligheden ikke, at den er forkærlighed, men at den er selvisk (Petersen 2013:45) Kierkegaard kan eksempelvis påpege, at der ikke strider imod den kristne tro, «*at Manden elsker Hustruen særligen*» (Kierkegaard 2013:143). Når Kierkegaard kan finde på at skrive, at «*Selvfornegtelsen (...) jager al Selvkjerlighed ud*», men samtidig fastholde, at der findes en ret selvkærlighed, er det naturligt at forstå det sådan, at selvom selvfornegtelsen ligeledes «*jager (...) al Forkjerlighed ud*», kan der fortsat eksistere en ret forkærlighed (Kierkegaard 2014:61). Den rette forkærlighed må dog indebære elementet af selvfornegtende kærlighed, så man ved siden af forkærligheden også elsker den udkårne som sin næste og f.eks. «*aldrig elske[r] hende [hustruen] saaledes særligen, at hun er Undtagelsen fra det at være Næsten*» (Kierkegaard 2014:143; Petersen 2013:44;45).

2. Selvkærlighedens rolle

Et aspekt, der er relevant at forholde sig til, når det kommer til Kierkegaard og Luthers syn på næstekærlighed, er selvkærlighedens rolle. I næstekærlighedsbuddet lyder det: «*Du skal elske din næste som dig selv*», hvormed selvets betydning for næstekærligheden bliver understreget (Matt 22,39). De sidste tre ord kan dog dels forstås sådan, at næstekærlighedsbuddet rummer en pligt til selvkærlighed og sådan, at buddet forudsætter, at mennesket i allerede elsker sig selv.

Kierkegaard skriver, at det i buddet i første omgang «*er forudsat, at ethvert Menneske elsker sig selv*», hvilket ifølge Peter Thielst er årsagen til, at ordene «*som dig selv*» i modsætning til ordene «*Du skal elske din næste*» er udeladt fra Kierkegaards disposition i «*Kjerlighedens gjerninger*» (Kierkegaard 2004:25; Thielst 1994:248).

Samtidig understreger, at næstekærlighedsbuddet vil lære mennesket at elske sig selv, idet han skriver, at «*Dersom Nogen (...) ikke af Christendommen vil lære at elske sig selv på den rette Maade, kan han heller ikke elske Næsten*» (Kierkegaard 2004:30). Dermed opfatter Kierkegaard næstekærlighedsbuddet sådan, at det også rummer en pligt til selvkærlighed (Søltoft 2014:269).

Sidstnævnte forpligtelse til selvkærlighed står i kontrast til tænkningen hos Luther. For det første er Luther overraskende tavs, når det kommer til overhovedet at tematisere selvkærlighed, hvilket kunne tyde på, at Luther snarere forudsætter, at mennesket allerede elsker sig selv. I skriftet *«Om lydlighed mod den verdslige øvrighed»* kommenterer han end ikke, at et kristent menneske skal elske sig selv (Luther 1964). Heller ikke i det formanende afsnit af *«Den Lille Katekismus»* med sin hustavle er der fundet plads til en passage med en udfoldelse af, hvordan mennesket skal elske sig selv (Luther 2020). Det er naturligvis muligt at indvende, at det er svært konkludere noget om Luthers syn på selvkærlighed på baggrund af, hvad han ikke siger. Omvendt ville en konkretisering af, hvordan mennesket skal elske sig selv, have været naturligt om ikke uundgåeligt at have med i to skrifter, der hver især udfolder næstekærligheden i konkrete sociale sammenhænge, hvis næstekærligheden krævede, at mennesket fulgte sin forpligtelse til at elske sig selv (Luther 1964:192).

For det andet understreger Luther andre steder, at næstekærlighed forudsætter selvfornægtelse snarere end selvkærlighed. I *«Om et kristenmenneskes frihed»* formulerer Luther det eksempelvis sådan, at *«ved kærligheden føres han [kristenmennesket] (...) ned under sig selv»* (Luther 1962:314). Kirkehistoriker Torben Christensen påpeger i forlængelse heraf, at i Luthers tænkning *«lærer de ti bud, at mennesket er skabt til at prisgive sit eget jeg i troen på Gud og i kærligheden til næsten»*, hvilket implicerer at mennesket allerede elsker sig selv (Luther 1964:202).

Nødvendigheden af selvfornægtelse kan dog også findes hos Kierkegaard (Petersen 2013:41). Det er derfor en forsimpning blot at påpege, at næstekærlighedsbuddet ifølge Kierkegaard alene forpligter mennesket til at elske sig selv, for som Pia Søltoft påpeger, er det afgørende for Kierkegaard *«ikke, at man elsker sig selv, men hvordan man elsker sig selv»* (Søltoft 2014:257).

Kierkegaard kritiserer den såkaldte kærlighed, der *«forsikrer, at han ikke kan leve uden den Elskede, men Intet vil høre om, at Kjerlighedens Opgave og Fording er at fornægte sig selv og at opgive denne Elskovens Selvkjerlighed»* (Kierkegaard 2004:15). For Kierkegaard eksisterer der altså på den ene side en selvkærlighed, der skal *«fornegte[s] (...) og (...) opgive[s]»* (Kierkegaard 2004:15). På den anden side fastholder han, at mennesket er kaldet til at elske sig selv (Kierkegaard 2004:30). Denne dobbelthed kommer til udtryk, når Kierkegaard tilføjer, at næstekærlighedsbuddet ikke vil *«lære et Menneske, at han ikke skal elske sig selv, men tvertimod netop lære ham den rette Selvkjerlighed»* (Kierkegaard 2004:26).

Selvkærligheden er altså *«hverken negativ eller positiv»* i sig selv, men kan antage både positive og negative former (Søltoft 2014:257).

Det er eksempelvis et udtryk for selvkærlighed, når Kierkegaard fremholder en skikkelse, han kalder for «Digteren», der både besynger elskov og venskab, som var det kærlighed (Kierkegaard

2004:57). Men hans forkærlighed for et enkelt andet menneske er alligevel udtryk for en *«subtil form for skjult selvkærlighed»* (Søltoft 2014:258; Kierkegaard 2004:27). Årsagen er, at Digteren *«selvisk slutter (...) sig om denne eneste Ven»* (Kierkegaard 2004:60). Dermed lader Digteren *«som om, (...) [han] er optaget af en anden»* (Søltoft 2014:258). I virkeligheden er han dog mere optaget af *«Tilbøieligheden»* og det, som den anden giver, end af at elske den anden som et menneske, hvormed *«han eller hun anser sit eget selv for at være mere værdifuldt end en andens selv»* (Kierkegaard 2004:57; Søltoft 2014:262). Det problematiske ved denne form for selvkærlighed er, at den ikke rummer selvfornægtelse (Kierkegaard 2004:15).

Modsat består den positive selvkærlighed *«i en form for selvfornægtelse, der ikke er selvudslettelse, men derimod selvforglemmelse og selvhengivelse for en andens skyld»* (Søltoft 2014:266). Når mennesket elsker sin næste uden at søge sit eget selvs bekræftelse i den anden, elsker mennesket sig selv med den rette selvkærlighed og sin næste sandt næstekærligt (Petersen 2013:41). Derfor kan Kierkegaard også formulere det sådan, at det *«At elske sig selv paa den rette Maade og at elske Næsten svare[r] ganske til hinanden»* (Kierkegaard 2004:30).

3. Næstekærlighedens udspring og afsendere

Luthers opfattelse af kristenlivet kan som nævnt grundlæggende karakteriseres som dynamisk. I *«Om lydlighed mod den verdslige øvrighed»* peger Luther således på, at en kristen ikke blot bør elske, men nærmest per automatik *«elsker alle»* (Luther 1964:163). Årsagen skal findes i, at det kristne menneske har *«Helligånden i hjertet»*, der lader næstekærligheden vokse frem indefra som en dynamisk virkning af troen (Luther 1964:163). Luther kan således skrive, at *«Ånden og troen [gør] det helt naturligt for alle kristne at gøre godt og handle ret»*, og at den kristne er *«[e]t godt træ»*, der *«bærer frugt af sig selv»* (Luther 1964:164).

Her adskiller Luther sig fra Kierkegaard, der primært fokuserer på næstekærligheden som et lovens bud frem for evangeliets virkning i den kristne (Olsen 2008:56). Kierkegaard skriver eksempelvis direkte, at *«det at elske er Pligt»* og store dele af værket *«Kjerlighedens Gjerninger»* tager udgangspunkt i næstekærlighedsbuddet og pligten til at elske³ (Kierkegaard 2004:31; Olsen 2008:56). Et karakteristikum ved næstekærligheden er, at den er befalet modsat f.eks. forkærligheden, der har en mere spontan karakter (Evans & Roberts 2013:227). Hvor det hos Luther er troen, der skaber kærligheden, er det hos Kierkegaard pligten, der gør kærligheden til kærlighed (Kierkegaard 2004:36; Søltoft 2014:277). Kierkegaard kan endda tale om, at det er næstekærlighedsbuddets *«skal»*, der *«frigjør»* (Kierkegaard 2004:46).

³ Del II udfolder næstekærlighedsbuddet, mens del IV og V hedder henholdsvis *«Vor Pligt at elske de Mennesker, vi see»* og *«Vor Pligt at blive i Kjerlighedens Gjæld til hverandre»* (Kierkegaard 2004).

Trods disse nuanceforskelle, kan man alligevel diskutere, om Luther og Kierkegaard har decideret forskellige opfattelser, eller om der blot er tale om forskellige betoning. Kierkegaard omtaler da også ligesom Luther kærligheden som en frugt (Kierkegaard 2004:13ff; Luther 1964:164). Det får ganske vist ikke Kierkegaard til at skrive, at frugten vokser frem af sig selv uden buddets og pligtens tale, men det indebærer dog alligevel, at kærligheden også hos Kierkegaard har *«sin Oprindelse og sit Udspring (...) et Sted i et Menneskes Inderste»* (Kierkegaard 2004:16-17), hvilket gør det nærliggende at forstå troen som næstekærlighedens udspring hos Kierkegaard som enslydende med udspringet hos Luther.

Kierkegaard pointerer på den ene side, at dette udgangspunkt er *«uudgrundeligt»* og skriver, at *«se dette Sted kan Du ikke»* (Kierkegaard 2004:17). Samtidig er der dog en vis klarhed, for som Kierkegaard udtrykker det, *«grunder et Menneskes Kjerlighed (...) i Guds Kjerlighed»*, og *«dersom Gud ikke var Kjerlighed, da var (...) ei heller et Menneskes Kjerlighed»* (Kierkegaard 2004:17;17-18). Hvis udtrykket *«Guds Kjerlighed»* hos Kierkegaard kan forstås synonymt med troen og Helligånden, der i Luthers tænkning er nært forbundet med evangeliet, da kan næstekærlighedens udspring siges at være det samme for Kierkegaard og Luther (Kierkegaard 2004:17; Søltoft 2014:28).

Det er værd at overveje, hvilke implikationer næstekærlighedens evangeliske udspring har for evnen til at elske hos det ikke-kristne menneske, der hverken har troen, Helligånden eller Guds kærlighed i sit hjerte.

Hverken Kierkegaard og Luther mener, at det er muligt for det ikke-kristne menneske at elske næstekærligt. Hvor Kierkegaard understreger, at der om *«Kjerligheden til Næsten (...) end ikke findes Anelse i Hedenskabet»* (Kierkegaard 2004:51;52), skriver Luther, at *«uden Helligånden i hjertet er der ingen, der bliver virkelig from og god»* (Luther 1964:166).

Dog peger Luther på et andet forhold, der skal, om ikke få næstekærligheden til at springe frem, så i hvert fald begrænse det onde (Luther 1964:164). Hvor evangeliet dynamisk lader næstekærligheden vokse frem i den kristne, må den ikke-kristne høre lovens krav, *«for at de (...) ved lovens hjælp rent udvortes kan blive tvunget bort fra syndige gerninger»* (Luther 1964:164; :401). Dermed indrømmer Luther, at det er muligt for det ikke-kristne menneske at handle til gavn for sin næste (Luther 1964:164). Men hvor trangen til næstekærlighed hos det kristne menneske vokser frem indefra ved troen og Helligånden, har ikke-kristne på grund af sin onde lyst efter naturen *«brug for retfærdighedens love, der kan retlede dem og tvinge og nøde dem til at handle ret»* (Luther 1964:164). Den afgørende forskel på det kristne og det ikke-kristne menneske bliver dermed, om der er sket en forandring i det indre, der frembringer næstekærligheden, eller om den skal tvinges frem udefra (Wolgast 2014:398).

Hos Kierkegaard genfindes den samme sondring mellem det kristne og det ikke-kristne menneskes forhold til næstekærlighed. Kierkegaard medgiver ganske vist, at det er muligt for det ikke-kristne menneske at indgå i venskabs- og elskovsrelationer, der fra en ydre betragtning ligner næstekærlighed, men for Kierkegaard er der alligevel en kvalitativ forskel. Forskellen skyldes, at kun det kristne menneske elsker næstekærligt uden personsanseelse, fordi selvkærligheden her har undergået *«Evighedens Forandring»* (Kierkegaard 2004:39; Søltoft 2000:292). Hvis denne *«Evighedens Forandring»* kan forstås synonymt med genfødslen, understreger det igen, at næstekærligheden hos Kierkegaard trods sin betoning af lovens rolle har sit udspring i evangeliet og Guds handle (Kierkegaard 2004:39).

Selvom Kierkegaard og Luther i vid udstrækning er enige, både når det kommer til næstekærlighedens udgangspunkt og det ikke-kristne menneskes mulighed for at handle næstekærligt, er der dog forskel på, hvordan de opfatter det kristne menneskes forhold til loven. Hvor Kierkegaard i *«Kjerlighedens Gjerninger»* søger at udfolde og applicere næstekærlighedsbuddet, som kun det kristne menneske kan følge ret, afviser Luther i skriftet *«Om lydighed mod den verdslige øvrighed»*, at loven skal spille en rolle i det kristne menneskes liv (Luther 1964:166). Han skriver, at *«kristne ikke for deres egen skyld er underlagt nogen lov* (Luther 1964:166). Ræsonnementet er, at når den kristne er under Kristi herredømme i det åndelige regimente, hvor Kristus regerer ved Helligånden og evangeliet uden at anvende *«sværd»*, har den kristne heller ikke brug for loven, der hører til i det verdslige regimente (Luther 1964:165;167; Wolgast 2014:398). Det kan diskuteres, om Luther her foretager en idealiseret fremstilling af den kristne, eller om Luther senere ændrer sit syn på lovens rolle hos den kristne. Et par år senere i 1529 skriver Luther i Den lille Katekismus fra 1529 et helt afsnit under hustavlen, hvor han anvender en række bibeltekster, *«hver (...)formanes til at passe sin egen tjeneste og opgave»* og dermed gør loven gældende også i det kristne liv (Luther 2020).

Omvendt skriver Luther i *«Om lydighed mod den verdslige øvrighed»*, at *«da nu ingen mennesker af naturen er kristne eller gode, men alle uden undtagelse syndere og onde, bremser Gud dem allesammen ved lovens hjælp»*, hvormed han understreger, at selvom de kristne måske nok principielt ikke er underlagt loven som kristne i Guds rige, har de alligevel brug for loven som syndere efter deres natur (Luther 1964:164). Når Luther på den ene side afviser, at loven har betydning i det kristne liv, mens han på den anden side samtidig fastholder lovens fortsatte gyldighed, kan det ses som et udtryk for en idealfremstilling i overensstemmelse med Luthers teologiske antropologi om mennesket som *«simil justus et peccator»* (Luther 1964:164; 166; Wolgast 2014:399).

Konklusion

Selvom der er mange ligheder mellem Kierkegaard og Luthers tænkning om næstekærlighed, er der bestemt også betydelige forskelle.

Både Kierkegaard og Luther er begge enige om, at næstekærlighedsbuddet har universel gyldighed, så pligten til at elske omfatter alle. Hvor Kierkegaard forstår det sådan, at alle skal elskes med en evig ligelighed, åbner Luther med sin toregimentelære derimod op for en differentiering blandt forskellige typer af næster, og hvordan man skal forholde sig til disse næster afhængigt af sin stand.

Luther er overraskende tavs, hvad angår selvkærlighedens rolle i næstekærlighedsbuddet, hvilket gør det svært at konkludere noget entydigt om hans syn på selvkærlighed. Alligevel indikerer netop tavsheden kombineret med Luthers understregning af behovet for selvfornægtelsen for at elske næstekærligt, at det at elske sig selv for Luther ikke er en kristen forpligtelse, der er inkluderet i næstekærlighedsbegrebet, men snarere noget mennesket allerede gør i udgangspunktet. Kierkegaard mener ligeledes, at buddet forudsætter, at mennesket elsker sig selv. Alligevel fastholder han samtidig, at buddet vil lære mennesket at elske sig selv. For at elske sin næste, er det dog afgørende, at mennesket elsker sig selv på den rette måde, så det samtidig fornægter sig selv.

Kierkegaard betoner modsat Luther næstekærligheden som en lovens pligt, der gør næstekærlighed til næstekærlighed. Dog har næstekærligheden hos både Kierkegaard og Luther et evangelisk udspring, hvilket indebærer, at kun det kristne menneske er i stand til at elske ret. Det fælles evangeliske udspring til trods, har loven ifølge Kierkegaard fortsat en betydelig rolle at spille i det kristne menneskes liv for at mennesket kan elske ret, hvilket står i kontrast til betoningen hos Luther.

Litteraturliste

Evans, C. Stephen & Roberts, Robert C. (2013). *Ethics. I: The Oxford Handbook of Kierkegaard*.

Oxford, UK: Oxford University Press

Jeanrond, Werner G. (2012): *Kærlighedens teologi*. Frederiksberg: Aros Forlag 2012

Kierkegaard, Søren (2004): *Kjerlighedens Gjerninger*. København: GADS Forlag

Luther, Martin (1962): *Om et kristenmenneskes frihed. I: Luthers Skrifter i Udvalg I*. Aarhus: Aros Forlag

Luther, Martin (1964): *Om lydighed mod den verdslige øvrighed. I: Luthers Skrifter i Udvalg IV*. Aarhus: Aros Forlag

Luther, Martin (2020): *Den lille Katekismus*. Lokaliseret d. 15. april 2020 på:

<http://www.lutherdansk.dk/Trellix/id80.htm>

McDonald, William (2020). *Stanford Encyclopedia of Philosophy – Søren Kierkegaard*. Lokaliseret d.

13.05.2020 på: <https://plato.stanford.edu/entries/kierkegaard/>

McKim, Donald K. (2003). *The Cambridge Companion to Martin Luther*. Cambridge, UK: Cambridge University Press

Olsen, Jakob V. (2008): *Kierkegaard, kærlighed og kristendom – kærlighed som en nøgle til Søren Kierkegaards tækning*. Fredericia: Credo Forlag

Petersen, Carsten E. (2013): *Den rette Forkjerlighed... Et overset element i Kierkegaards Kjerlighedens Gjerninger. Theofilos vol. 6 (nr. 2): 33-47*

Søltoft, Pia (2000): *Svimmelhedens Etik – om forholdet mellem den enkelte og den anden hos Bber, Lévinas og især Kierkegaard*. Haslev: Gads Forlag

Søltoft, Pia (2014): *Kierkegaard og kærlighedens skikkelser*. København: Akademisk Forlag

Thielst, Peter (1994). *Livet forstås baglæns, men må leves forlæns – Historien om Søren Kierkegaard*. Haslev: Gyldendal

Wolgast, Eike (2014). *Luther's Treatment of Political and Societal Life. I: The Oxford Handbook of Martin Luther's Theology*. Oxford, UK: Oxford University Press